

Posudek oponenta na doktorskou disertační práci mgr. Pavlína Vyšínové „Obtíže při osvojování kresby u dětí v předškolním věku“.

Téma práce bylo vhodně zvolené; je zajímavé, autorka se věnuje problematice, která byla dlouho přehlížena, a proto mohou být výsledky jejího výzkumu přínosné. Zvládnutí kresby je důležité v mnoha směrech a naopak, nezvládnutí této dovednosti může vést k dalším problémům.

Práce je standardním způsobem členěna na teoretický úvod a vlastní výzkum. Pojetí teoretické části, jejímž východiskem je vymezení specifické poruchy kreslení, odpovídá zaměření práce. Kresba, tj. potřeba zobrazovat, je bezesporu obecnou tendencí, která je v dětském věku silnější než později, kdy ji ovlivní vědomí nedokonalosti vlastního kresebného vyjádření. Úvod je pěkný a čtivý, hodila by se zde i zmínka o novějších studiích (např. práci R. Jolleyho), i když má autorka pravdu, že jich mnoho není. Je zřejmé, že porucha schopnosti kreslit jako samostatný specifický problém není v centru aktuálního zájmu. Důvodem může být i fakt, že podobné potíže velmi často vyplývají z jiného znevýhodnění (např. poruchy motoriky). Lze souhlasit s autorkou, že neverbální poruchy učení je obtížné specifikovat, mohou mít řadu příčin a souvislostí. Jde spíše o množinu potíží projevujících se neschopností kreslit přiměřeně věku a rozumovým, resp. dalším schopnostem. Schopnost kreslit je komplexní kompetencí k jejímuž narušení mohou přispět různé dílčí deficity a jejich kombinace, což autorka ve svém textu zohledňuje.

Kapitola věnovaná motivaci ke kreslení je spíše historizujícím pojednáním, Uždil je klasikem zkoumání dětské kresby. Lze říci, že předškolní dítě kreslí to, co je pro ně důležité a to je také důvodem, proč lze kresbu diagnosticky využít. Zařazení kapitoly o přístupu H. Reada je vhodné, patří k ucelenému pohledu na vývoj kresby. Ale i v tomto případě je třeba opatrnosti, např. při rozlišování kreslířských typů. Kapitulu uzavírá text věnovaný Piagetově pojetí dětské motivace ke kreslení.

Str. 29 – Rozlišení typů kreslířů na extravertní a introvertní je už poněkud zastaralé a zjednodušující.

Sociální prostředí má na vývoj kresebných aktivit jistě vliv, protože má vliv na celkový psychický vývoj dítěte, ale podrobnější rozlišení jeho působení poněkud přesahuje téma práce. Stačilo by připomenout variantu kdy je dítě v tomto směru zanedbáváno a nemá šanci vůbec kreslit, resp. nevidí, že by tak činil někdo jiný. Naopak je třeba ocenit kapitolu věnovanou charakteristice senzitivní fáze ve vývoji kresby. Mladší předškolní věk je z tohoto hlediska zřejmě nejvýznamnější. Schopnost dítěte reagovat na určité vlivy prostředí souvisí s rozvojem dalších schopností a možná i s předcházejícími zkušenostmi (zda je zvyklé, že její matka doprovází v různých činnostech a dává mu srozumitelné podněty). V této době pro ně má kresba, resp. některé její aspekty větší význam. Pěkný je text věnovaný vlivu vrstevníků na kresebnou činnost a její hodnocení.

Metody, které autorka použila ve svém výzkumu byly vhodně zvolené. Východiskem výzkumu byla diskrepance mezi výsledky v kresebných testech (úkolech) a v testu rozumových schopností, což lze považovat vzhledem k tématu práce za vhodné. Výzkumné otázky jsou jasně vymezené a jejich počet je adekvátní. Vhodně zvolené byly i použité metody. Zajímavou variantou bylo použití analýzy eseje na dané téma u učitelek MŠ. Učitelky vědí, jak děti kreslí a jaké potíže s vývojem kresebných dovedností některé z nich mají. Podrobnější popis S-B testu je zbytečný, protože jde o známou metodu. Její zkrácení pro

účely daného výzkumu je vhodné. Popis vybraných subtestů lze opět považovat za zbytečný, z téhož důvodu. Kresebné metody vyhovují stanovenému cíli práce, kresby všech objektů jsou pro předškolní děti zvládnutelné a většinou i zajímavé. Využití volné kresby je rovněž účelné, může přinést další zajímavé výsledky.

Průběh výzkumu – autorka podrobně popisuje jak a kde výzkum probíhal. Zkoumaná skupina byla dostatečně četná a z hlediska pohlaví vyrovnaná. Poněkud sporná je volba dětí z dětského domova, tyto děti mohou být různým způsobem znevýhodněné, což se může projevit i v jejich kresbě, zejména v kresbách lidských postav. Výzkumu by asi prospěla eliminace 3letých a 7letých dětí, skupina by byla konzistentnější a navíc lze předpokládat, že 7leté děti s odkladem nástupu do školy mohou mít různé potíže. Zvolené statistické metody jsou vhodné.

Systém pro hodnocení dětské kresby – autorka se seriózně zamýšlí nad jeho vymezením, vychází z možnosti posuzovat tímto způsobem alespoň orientačně úroveň kognitivních schopností a bere v úvahu různé přístupy. Systém, který vypracovala je jasný a srozumitelný a může přinést zajímavé informace. (Je použitelný i pro starší děti, předškoláci jen těžko zobrazí perspektivu či pohyb, tento fakt vzala autorka v následujícím textu v úvahu.)

Určitý problém představuje skutečnost, že 100 % jako hodnota nejlepšího výkonu bude souviset s věkem, možná by zde stačila hodnota součtu bodů, tj. hrubých skóre (pro výpočet korelací je to jedno). Získané výsledky nejsou překvapující, když dítě umí kreslit, zvládne všechny uvedené úkoly. Vzhledem k hodnotám korelací lze předpokládat, že všechny byly statisticky významné, ale bylo by vhodné tento fakt pod tabulku uvést. Hodnocení průměrného výkonu nemá vzhledem k relativně značnému věkovému rozptylu větší význam, posouzení vývojové gradace smysluplné je. Je otázka, jaké byly ony 3 sedmileté děti, zřejmě měly odklad školní docházky a úroveň jejich schopností nemusela být zcela v normě. Kvalitě výzkumu by prospělo je do skupiny nezařazovat. Z tabulky č. 4 vyplývá, že k vývojovému skoku v kresebných schopnostech dochází po 4. roce života.

Str. 80 – hodnocení tématické kresby může přinést jiné výsledky než volná kresba. Většina dětí zde nebude kreslit pozadí či přidávat další prvky, protože úkol je vymezen jinak, což autorka v následujícím textu zohledňuje. Zajímavý je výsledek v hodnocení uvedených dimenzí pouze u volné kresby.

Prezentace získaných výsledků v S-B testu potvrzuje, že zařazení 3 sedmiletých dětí nebylo vhodné, z grafu č. 2 je zřejmé, že šlo o děti s nižší úrovní verbálních schopností, ale i kresebných dovedností (viz graf č. 3). Získané výsledky jen potvrzují co je obecně známé. Hodnocení výtvarné kvality využívá součtu bodů hrubých skóre ve značném rozpětí, které teoreticky umožňuje lepší rozlišení. Srovnání výsledků 5 hodnotitelů je užitečné, jejich korelace (str. 97) je relativně vysoká, což svědčí pro únosnou míru subjektivního zkreslení v daném systému hodnocení. Zajímavé je i hodnocení výpovědí posuzovatelů o jejich přístupu k posuzování kreseb.

Názory učitelek MŠ na obtíže předškolních dětí v kreslení jsou zajímavé, jejich profese je logicky zaměřuje na určité aspekty vývoje grafomotoriky, ale zajímavé je i jejich zdůvodnění vlivu postoje rodiny k dětské kresbě. Kritika rodičovského přístupu, resp. přístupu některých rodičů, je asi oprávněná. 6. kapitola je z hlediska tématu práce nejpodstatnější, šlo o analýzu výsledků dětí, jejichž kresba je podprůměrná a horší než výsledky v testu rozumových schopností. Získaný počet 38 dětí je dost vysoký, což by bylo vhodné vysvětlit, nemůže jít o děti se specifickou poruchou. K posouzení výsledků by bylo možné použít další statistické

metody, např. analýzu variance, pouhý popis mnoho neřekne. Kazuistiky jsou zajímavé a dobře ilustrují daný problém, ale stačilo by uvedení několika reprezentativních. Shrnutí kapitoly není příliš přehledné.

Při hledání kritérií k hodnocení kresby autorka přístupu hodně zešíroka a bere v úvahu i aspekty, které nemohou mít u předškolních dětí větší význam. O suspektní dyspinxii by mělo smysl mluvit tam, kde se dítěti nedaří v žádném kresebném textu. Pozitivně lze hodnotit kritičnost autorky a její snahu hledat důvody neúspěchu (str. 137). Ani v této části textu není třeba uvádět všechny kazuistiky, stačily by jen některé, které jsou v určitém směru reprezentativní.

Možnosti intervence: uvedení návrhu je vhodné, k nápravě by měla směřovat každá práce zaměřená na hodnocení nějakých potíží. Text by mohl být méně obecný. Kapitola „Oblasti intervence“ je přínosnější, rozdělení intervencí podle jejich zaměření je vhodné.

Diskuze je dost rozsáhlá, autorka bere v úvahu různé aspekty. Četnost předpokládané dyspinxie je příliš vysoká, jde spíše o vývojově podmíněný projev, o nezralost v určité oblasti, která se pravděpodobně v průběhu času vyrovná. Ale i tak je vhodné doporučení včasné intervence, která by mohla přispět k úpravě. Je otázka, zda jde o krizi spontánní vývoje kresby, možná spíše o přesun preference či limity podpory kreslení v rodině a důraz na jinou činnost.

Str. 165 – výtvarné posouzení je možné i v případě předškoláků, ale lze předpokládat, že vyžaduje dosažení určité úrovně kresby. 3. odstavec, poslední věta – formulace není příliš srozumitelná.

V závěru autorka odpovídá na výzkumné otázky a činí tak jasně a srozumitelně. Bylo by vhodné se zaměřit hlavně na děti, které selhaly ve všech kresebných testech, protože ty jsou z hlediska možného rozvoje specifické poruchy rizikové. Jaké jsou příčiny selhávání v oblasti kresebného projevu – na tuto otázku nelze jednoznačně odpovědět na základě získaných výsledků. Lze s jistotou říci, že šlo o něco jiného než o celkové vývojové opoždění. Diagnostika obtíží v kresebném projevu je možná, ale je třeba opatrnosti při hodnocení výsledků používaných metod. Intervence je samozřejmě důležitá, autorka zde opakuje to, co již uvedla v předchozí části textu.

Předložená doktorská disertační práce **splnila stanovený cíl. Přinesla nové poznatky zejména v přístupu k hodnocení dětské kresby, její výsledky jsou přínosné jak pro praxi, tak pro vývojovou a pedagogickou psychologii.** Práce **splňuje podmínky kladené na toto řízení**, a proto ji doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 14.9.2013

Prof. PhDr. RNDr. M. Vágnerová, CSc.